

PREZES

Instytutu Pamięci Narodowej
Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu

dr Karol Nawrocki

BPII-076-1(7)/22

Warszawa, dnia 15 listopada 2022 r.

Pan
Prof. Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich
ePUAP

W odpowiedzi na pismo z dnia 5 października 2022 r. (znak VII.505.5.2021.MKS) w części dotyczącej możliwości zastosowania przepisów o ochronie danych osobowych w sprawach odnoszących się do działalności IPN w świetle kształtującego się orzecznictwa sądowego wyjaśniam, co następuje.

Analizę wyłączenia stosowania przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz. Urz. UE z 2016 r. Nr L 119/1), zwanego dalej: „RODO”, w odniesieniu do zadań Instytutu Pamięci Narodowej, określonych w art. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2021 r. poz. 177 z późn. zm.), zwanej dalej: „ustawą o IPN”, należy rozpocząć od wyłączenia wskazanego w art. 2 ust. 2 lit. a RODO dotyczącego materialnego zakresu stosowania RODO. W świetle ww. przepisu RODO nie ma zastosowania do przetwarzania danych osobowych w ramach działalności nieobjętej zakresem prawa Unii.

Zakres kompetencji Unii Europejskiej, dalej: „UE”, został określony w art. 2 - 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE 2016 Nr C 202/49). Należy podkreślić, że określona w art. 1 ustawy o IPN działalność IPN w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego, historycznego oraz tożsamości narodu polskiego nie jest regulowana prawem UE, które nie zajmowało stanowiska we wrażliwych kwestiach związanych z przeszłością państw członkowskich. A zatem prawodawstwem UE nie jest objęta m. in. następująca działalność Instytutu Pamięci Narodowej:

1. *art. 1 pkt 1 ustawy o IPN* – ewidencjonowanie, gromadzenie, przechowywanie, opracowanie, zabezpieczenie, udostępnienie i publikowanie dokumentów określonych w tym przepisie.

Archiwum IPN, zgodnie z art. 29 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164), stanowi archiwum wyodrębnione. W świetle przepisów art. 22 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, archiwa wyodrębnione nie mają statusu archiwów państwowych i stanowią oddzielne kategorie archiwów. Archiwum IPN jest wewnętrzną komórką organizacyjną Instytutu Pamięci Narodowej, której zadaniem jest obsługa w celu realizacji zadań określonych w art. 1 ustawy o IPN, a zatem stanowi część składową szerszej działalności powierzonej ustawowo IPN. Z tego powodu do działalności Archiwum IPN nie mają zastosowania przepisy art. 89 RODO, który dotyczy przetwarzania danych osobowych do celów archiwalnych w interesie publicznym.

2. *art. 1 pkt 1a ustawy o IPN* – opracowywanie, publikowanie i udostępnianie inwentarza archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej.

Powyższe zadanie realizowane również przez Archiwum IPN nie jest objęte prawem UE.

3. *art. 1 pkt 2b ustawy o IPN* – przygotowywanie i publikowanie katalogów prowadzonych przez Biuro Lustracyjne oraz *art. 1 ust. 2c ustawy o IPN* – prowadzenie rejestrów oświadczeń lustracyjnych, analizę oświadczeń lustracyjnych oraz przygotowywanie postępowań lustracyjnych.

Należy także zaznaczyć, iż działalność Biura Lustracyjnego nie jest objęta regulacjami prawa UE.

Z uwagi na fakt, że wyszczególnione powyżej zadania Instytutu Pamięci Narodowej nie reguluje prawo UE, należy uznać, iż nie podlegają one zastosowaniu RODO na podstawie wyłączenia z art. 2 ust. 2 lit. a RODO.

Należy zwrócić uwagę, że w motywie 73 RODO ustawodawca unijny przewidział możliwość ograniczenia przez prawo UE lub prawo państwa członkowskiego określonych w RODO zasad oraz prawa, o ile jest to niezbędne i proporcjonalne w społeczeństwie demokratycznym, by zapewnić ochronę innych ważnych celów leżących w ogólnym interesie publicznym Unii lub państwa członkowskiego, a w tych celach wskazał m. in. na dalsze przetwarzanie zarchiwizowanych danych osobowych w celu dostarczenia konkretnych informacji o postawie politycznej w ramach dawnych systemów państw totalitarnych.

Pogląd ten powtórzył w motywie 158 RODO: „[...] Państwa członkowskie powinny także mieć możliwość zezwolenia na dalsze przetwarzanie danych osobowych do celów archiwalnych, na przykład z myślą o dostarczeniu konkretnych informacji o postawie politycznej w dawnych systemach państw totalitarnych, o przypadkach ludobójstwa, zbrodniach przeciwko ludzkości (zwłaszcza holokaucie) czy zbrodniach wojennych”.

Z kolei ustawodawca krajowy określił zakres stosowania RODO przez IPN w art. 71 ustawy o IPN. W świetle tego przepisu w działalności Instytutu Pamięci Narodowej określonej w art. 1 przepisy RODO stosuje się do prowadzenia Bazy Materiału Genetycznego, o której mowa w art. 53 f ustawy o IPN. Interpretacja powyższego przepisu prowadzi do wniosku, iż przepisów RODO nie stosuje się do pozostałej działalności Instytutu Pamięci Narodowej określonej w art. 1.

Odpowiadając na prośbę Pana Profesora dotyczącą ustosunkowania się do kształtującej się w orzecznictwie sądowym interpretacji art. 71 ustawy o IPN, pragnę podkreślić, że zgodnie z art. 71 ustawy o IPN, w działalności Instytutu Pamięci Narodowej określonej w art. 1 ustawy o IPN przepisy RODO mają zastosowanie jedynie do Bazy Materiału Genetycznego. Przepis art. 71 ustawy o IPN, jak też inne przepisy obowiązujących ustaw, korzystają z domniemania

konstytucyjności, które to domniemanie może być obalone jedynie wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego. Z tych też powodów stwierdzić należy, że przepis art. 71 ustawy o IPN nie stoi w sprzeczności z art. 51 i art. 47 Konstytucji RP, do których odwołał się Naczelny Sąd Administracyjny w przywołanych w piśmie Pana Profesora wyrokach. Trzeba również zauważyć, że zapadłe wyroki są wiążące tylko dla organu, które wydał rozstrzygnięcie w indywidualnej sprawie.

Pragnę także zauważyć, że Naczelny Sąd Administracyjny w wyrokach sygn. akt I OSK 3325/19 z dnia 25 sierpnia 2020 r. i sygn. akt III OSK 2600/21 z dnia 15 czerwca 2021 r. zakwestionował przede wszystkim poprawność stosowanego przez Instytut Pamięci Narodowej oraz Prezesa UODO wnioskowania a contrario względem art. 71 ustawy o IPN, dającego podstawy do twierdzenia, że przepisy RODO nie mają zastosowania do działalności IPN poza Bazą Materiału Genetycznego. W zaprezentowanych wyrokach NSA wskazał, że z treści motywu 27 RODO wprost wynika, że jego przepisów nie stosuje się względem osób zmarłych – jakkolwiek dopuszczono możliwość przyjęcia przez państwa członkowskie przepisów o przetwarzaniu danych osobowych osób zmarłych. Polemiczne jednak wydaje się stwierdzenie Sądu, że takim wyjątkiem stosowania przepisów RODO do zmarłych jest właśnie art. 71 ustawy o IPN. Jak podał Sąd „...Traktować go więc należy jako normatywną podstawę do stosowania regulacji RODO względem danych, które co do zasady pozostawały poza jego zakresem. Nie jest to więc wyjątek od reguły, który dopuszcza możliwość ochrony danych osobowych, którymi administruje IPN, lecz należy go postrzegać jako przewidziane prawem odstępstwo od generalnej zasady niestosowania RODO względem osób zmarłych”. Z taką interpretacją art. 71 ustawy o IPN jako wyjątkowego przepisu stworzonego w celu ochrony przetwarzania danych osobowych osób zmarłych (w opozycji do motywu 27 RODO) nie sposób się zgodzić. Zaznaczyć trzeba, że w Bazie Materiału Genetycznego, o której mowa w art. 53f ustawy o IPN, gromadzi się też materiał porównawczy **żyjących krewnych** ofiar totalitaryzmów, których miejsce pochówku nie jest znane. Zgodnie z art. 53f ust. 3 ustawy o IPN osoby, których krewni stracili życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. i miejsce ich pochowania nie jest znane, mogą zgłaszać wnioski o zarejestrowanie w Bazie swoich danych oraz przekazać swój materiał genetyczny. Wrażliwość materiału genetycznego żyjących osób znajdującego się w Bazie, o której mowa w art. 53f ustawy o IPN, jest podstawą

właśnie do stosowania wobec niej przepisów RODO, czego wyraz znalazł w treści art. 71 ustawy o IPN.

Wprawdzie pozyskany w toku prac poszukiwawczych prowadzonych przez IPN materiał genetyczny z ekshumowanych zwłok, szczątków lub prochów ludzkich również umieszczany jest w Bazie Materiału Genetycznego, ale identyfikacja **anonimowo pochowanych ofiar totalitaryzmów** możliwa jest dopiero poprzez porównanie ustalonego profilu DNA z materiałem genetycznym najbliższych członków rodzin bądź z materiałem DNA pochodzącym z rzeczy osobistych ofiar. Dodać należy, że materiał genetyczny z ekshumowanych anonimowych zwłok, szczątków lub prochów ludzkich umieszczany zostaje w Bazie Materiału Genetycznego w celu ustalenia tożsamości ofiar. Zgodnie z treścią art. 53d ust. 3 Prokurator IPN przekazuje do Bazy Materiału Genetycznego dane dotyczące miejsca odkrycia zwłok, szczątków lub prochów ludzkich, oznaczenie materiału genetycznego z ekshumacji. Tak więc ewentualna ochrona danych osobowych osób zmarłych w przypadku gromadzenia materiału genetycznego anonimowo pochowanych ofiar nie znajduje uzasadnienia dla zaprezentowanego przez NSA uzasadnienia istnienia art. 71 ustawy o IPN.

Dodatkowo należy nadmienić, że osoba zmarła nie posiada praw publicznych, w związku z czym nie mogą mieć wobec niej zastosowania prawa i wolności dotyczące danych osobowych przewidziane w RODO.

Na marginesie należy dodać, że wyrażone przez NSA stanowisko w zakresie braku realizacji w ustawie o IPN gwarantowanego Konstytucją prawa do uzupełniania, sprostowania lub usunięcia danych nie może skutkować nieuzasadnioną próbą rozszerzenia stosowania RODO na sytuacje, do których, w świetle art. 2 ust. 2 lit. a RODO oraz art. 71 ustawy o IPN, RODO nie ma zastosowania.

Wracając do możliwości zastosowania przepisów RODO do działalności Instytutu Pamięci Narodowej należy zwrócić uwagę na specyficzny charakter zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej, na który składają się dokumenty wytworzone oraz gromadzone przez organy bezpieczeństwa państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. oraz organy bezpieczeństwa Trzeciej Rzeszy Niemieckiej i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Gdyby do działalności IPN miały zastosowanie przepisy RODO to osoby

widniejące w archiwum IPN byłyby uprawnione do powoływania się na prawo do usunięcia danych (art. 17 ust. 1 RODO) zwane również jako „prawo do bycia zapomnianym”, co w konsekwencji uniemożliwiłoby korzystanie z dokumentów badaczom, prokuratorom, autorom materiałów prasowych, a nawet osobom, które występują o udostępnienie do wglądu dotyczących ich dokumentów będących w zasobach IPN. Opisana sytuacja stałaby w jaskrawej sprzeczności z określoną w preambule do ustawy o IPN powinnością zadośćuczynienia przez nasze państwo wszystkim pokrzywdzonym przez państwo łamiące prawa człowieka.

Odpowiadając natomiast na pytania Pana Profesora w sprawie indywidualnej Pana [REDAKTURA] informuję, że w dniu 27 marca 2014 roku prokurator Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN [REDAKTURA] wydał zarządzenie o odstąpieniu od dalszych czynności weryfikujących prawdziwość oświadczenia lustracyjnego Pana [REDAKTURA] z dnia 8 stycznia 2008 r. wobec uznania, że brak jest podstaw do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego.

Odnosząc się do pytania o możliwość umieszczenia tych informacji w BIP IPN informuję, że obecnie Biuro Lustracyjne IPN nie prowadzi publicznie dostępnego (BIP) rejestru zakończonych przez prokuratora spraw lustracyjnych, bowiem obowiązujące przepisy nie przewidują podstawy prawnej dla takiej działalności.

Wyjaśnić należy, że pierwotna wersja ustawy z dnia 18 października 2006 roku o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych dokumentów w art. 20 ust. 7 przewidywała prowadzenie rejestru (BIP) zarówno złożonych oświadczeń lustracyjnych jak i informacji o wszczęciu i zakończeniu sprawy lustracyjnej, w tym treści orzeczeń kończących postępowanie w każdej instancji. Jednakże mocą wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2007r. sygn. akt K 2/07 (Dz. U. poz. 571) przepis ten został uznany za niekonstytucyjny i uchylony.

Z powodu braku podstawy prawnej informacja o wynikach czynności weryfikujących prawdziwość oświadczenia lustracyjnego dokonanych przez prokuratora Biura Lustracyjnego IPN nie może być również umieszczona w inwentarzu archiwalnym IPN. Dodać należy, że w inwentarzu zamieszczane są jedynie informacje o jednostkach archiwalnych znajdujących się w zasobie IPN i taką jednostką archiwalną mogą być np. akta zakończonych postępowań lustracyjnych. Jak już wcześniej wspomniano w odniesieniu do Pana [REDAKTURA]

nie zostało wszczęte sądowe postępowanie lustracyjne.

Pan [REDACTED] nie figuruje również w katalogach tematycznych prowadzonych przez Biuro Lustracyjne IPN na podstawie odpowiednich przepisów, a zamieszczonych w BIP IPN.

Ponadto informuję, że Pan [REDACTED] skorzystał z prawa do złożenia wyjaśnień w trybie art. 35b. ustawy o IPN. Przekazane przez wnioskodawcę wyjaśnienia i uzupełnienia zostały włączone do zasobu archiwalnego Delegatury IPN [REDACTED] [REDACTED] i następnie informacja o tym została opublikowana w inwentarzu archiwalnym.

*Z upoważnienia
Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej
ZASTĘPCA PREZESA*

*dr Mateusz Szpytma
/podpisano elektronicznie/*